

Dôstojnosť ľudského plodenia v inštrukcii *Donum vitae*

Stanislav Zontak

Druhá časť inštrukcie *Donum Vitae* – „*Dar života*“ pojednáva o niektorých zásahoch do ľudského plodenia, presnejšie, o „rôznych technických postupoch, ktoré sú zamerané na dosiahnutie ľudského počatia odlišného od sexuálneho spojenia muža a ženy“; inštrukcia hovorí o FIVET (oplodnenie v skúmavke a prenos embrya) a o umelom oplodnení.

Štruktúra tejto druhej časti sa musí skúmať presne. Úvodný bod zasadzuje umelé plodenie do kontextu kultúry, ktorá ho umožnila. Rozlišuje sa medzi heterológnyim umelým oplodnením („technikou, zameranou na dosiahnutie ľudského oplodnenia medzi gamétami, z ktorých aspoň jedna pochádza od darcu odlišného od manželov, ktorí sú spojení v manželstve“¹) a homológnyim umelým oplodnením („s použitím gamét, ktoré patria manželom spojeným v manželstve“²; morálne hodnotenie týchto foriem umelého oplodnenia je viazané k inštitúcii manželstva. Po morálnom hodnotení týchto postupov sa dokument venuje otázkam týkajúcim sa svedomia lekárov³ a manželov, ktorí nemôžu mať deti⁴.

Perspektíva, v ktorej sa predstavujú umelé techniky oplodnenia je realistická. „Vyvinutie techniky oplodnenia in vitro si vyžiadalo množstvo oplodnení a zničenia ľudských embryí“⁵. Súvislosť medzi oplodnením in vitro a dobrovoľným odstránením embryí vyjavuje logiku násilia a nadvlády, ktorú si mnohokrát neuvedomujú ani tí, ktorí sa jej podvolujú. Tieto skutočnosti ako aj logika výskumu, ktorá si žiada dať a odobrať život na želanie sa stávajú základňou pre „mentalitu“ a prax abortu, bez ktorých, podľa mienky samotných výskumníkov, by sa technika FIVET nikdy nedala zrealizovať.

1. Morálny rozmer vedy a techniky

Úvod k inštrukcii vyzýva vedu a techniku, aby sa vrátila do služby človekovi⁶. Nedá sa negovať ateistická inšpirácia civilizácie, ktorá sa pokúša vládnuť nad životom za cenu ľudských životov a pokúša sa umelo za-

---

¹ *Donum vitae* II, 1-3.

² *Donum vitae* II, 4-6.

³ *Donum vitae* II, 7.

⁴ *Donum vitae* II, 8.

⁵ *Donum vitae* II, Úvod.

⁶ *Donum vitae*, Úvod, 2.

sahovať aj do genetického a chromozómového dedičstva selekciou⁷, eugenizmom⁸ a eutanáziou⁹.

Súhlas s umelým oplodnením patrí k rozhodujúcim voľbám, podľa ktorých určujeme hodnotu civilizácie. Inštrukcia hovorí: „Každé ľudské bytie musí byť vždy prijaté ako dar a požehnanie od Boha. Napriek tomu z morálneho hľadiska odovzdávanie života, ktoré má byť zodpovedné voči dieťaťu, musí byť ovocím manželstva“¹⁰. Skôr ako by sme pristúpili k akémukoľvek ďalšiemu spresneniu, treba pripomenúť, že toto učenie žiada, aby sme rozlišovali medzi moraliťou umelého oplodnenia podľa toho, nakoľko sú tieto postupy vykonávané v rešpektovaní toho, že plodenie patrí k manželstvu.

2. Heterológne umelé oplodnenie

Problém jeho morality predstavuje skutočnosť oddelenia, ktoré vykonáva medzi „genetickým“ rodičovstvom, rodičovským „tehotenstvom“ a „výchovnou“ zodpovednosťou¹¹.

Inštrukcia odpovedá v dvoch momentoch:

Odpovedá na otázku: prečo vidí „manželstvo a jeho nerozlučiteľnú jednotu“ ako „jediné dôstojné miesto na skutočne 'zodpovedné' plodenie“?¹². Odvoláva sa na klasickú odpoveď a jej štyri podstatné argumenty: jednota manželstva, dobro dieťaťa, rodičov a civilnej spoločnosti. Súčasne upresňuje tradičnú doktrínu: „Vernosť manželov v jednote manželstva zahŕňa vzájomné rešpektovanie ich práv stať sa otcom a matkou iba jeden cez druhého“.

Týmto spôsobom sa zhromaždili prvky, pomocou ktorých môžeme zdôvodniť morálnosť heterológneho oplodnenia prostredníctvom dôstojnosti manželov a pravdy o manželstve. Dokument sa vracia k starému učeniu Cirkvi a aplikuje ho v celej jeho vážnosti: tak ako každé sexuálne spojenie mimo manželstva protirečí vernosti manželov, tak títo majú exkluzívne, objektívne a neprenosné právo plodiť jedine jeden cez druhého. Okrem toho aj dieťa má právo nielen byť počaté a prinesené na svet v manželstve, ale aj samotným manželstvom a cez manželstvo, prostredníctvom úkonov svojich rodičov. Každé dobrovoľné rozdelenie rozličných rodičovských úkonov sa protíví povolaniu manželov, ktorí sú pozvaní k otcovstvu a materstvu, ktoré zahŕňa fyzický, morálny a duchovný rozmer celého ich bytia.

Tieto dôvody a ich dôsledky na spoločnosť vedú k negatívnemu postojú voči akémukoľvek typu heterológneho umelého oplodnenia.

---

⁷ *Donum vitae* I, 5.

⁸ *Donum vitae* II, Úvod.

⁹ *Donum vitae* I, 4.

¹⁰ *Donum vitae* II, 1.

¹¹ *Donum vitae* II, 2.

¹² *Donum vitae* II, 1.

Dokument upresňuje, že materstvo zvané „náhradné“ je z tých istých dôvodov nedovolené¹³.

3. Homológne umelé oplodnenie

Homológne umelé oplodnenie vyvoláva ďalší typ problémov, pretože sa pri ňom jedná o FIVET, alebo o umelú insemináciu medzi manželmi.

Inštrukcia tu postupuje tým istým spôsobom, ako keď sa jednalo o heterológne umelé oplodnenie; pripomína tradičné zásady¹⁴ a aplikuje ich na skúmané techniky: FIVET¹⁵ a umelú insemináciu¹⁶. To, že genetický materiál je „vlastníctvom“ manželskej dvojice nestačí na objasnenie morálnej dovolenosti homológneho umelého oplodnenia, hoci toto, na rozdiel od heterológneho, nenarušuje jednotu a nenarušiteľnosť manželstva. Úvaha o jeho morálnej hodnote sa tu obracia k doktríne o „dobrách“ manželstva a o významoch manželského úkonu. Kládne sa otázka: aký vzťah sa vyžaduje z morálneho hľadiska nielen medzi plodením a manželstvom¹⁷, ale ešte precíznejšie medzi plodením a manželským úkonom¹⁸? Odpoveď na túto otázku je úzko spojená s morálnym hodnotením „technik zameraných na (umelé) dosiahnutie ľudského počatia medzi gamétami, ktoré patria manželom, spojeným v manželstve“¹⁹.

Vzťah, ktorý sa vyžaduje medzi plodením a manželským úkonom, ktorý „je sám o sebe vhodný na splodenie dieťaťa, na ktoré je manželstvo svojou prirodzenosťou zamerané a ktorým sa manželia stávajú jedným telom“²⁰, sa ustanovuje prostredníctvom úvahy rozdelenej do troch bodov.

Argumenty prvého bodu (1) vychádzajú z intímneho spojenia medzi dobrami a významami manželstva, druhý a tretí bod prehľbujú túto argumentáciu prostredníctvom úvahy o osobnej povahe zjednotenia medzi manželmi (2) a o splodení dieťaťa (3).

1. Prvý argument²¹ vychádza z „nerozlučného spojenia dvojakého významu manželského aktu, ktorý Boh určil a ktorý človek z vlastného podnetu nemôže rozbiť: je to význam spojivý a plodivý“²². Táto zásada, založená na povahe manželstva a na vnútornej jednote medzi jeho dobrami, v sebe nesie dôsledky, ktoré sa prejavujú v zodpovednom rodi-

¹³ *Donum vitae* II, 3.

¹⁴ Por. *Donum vitae* II, 4.

¹⁵ Por. *Donum vitae* II, 5.

¹⁶ Por. *Donum vitae* II, 6.

¹⁷ Por. *Donum vitae* II, 1.

¹⁸ Por. *Donum vitae* II, 4.

¹⁹ *Donum vitae* II, Úvod.

²⁰ CIC 1061 citované v *Donum vitae* II, 4b.

²¹ *Donum vitae* II, 4a.

²² *Humanae vitae*, 12.

čovstve; táto zásada však osvetľuje aj morálny problém homológneho umelého oplodnenia.

Inštrukcia spája tradičné učenie o dobrách manželstva a učenie *Humanae vitae* a *Gaudium et spes* o významoch a hodnotách manželského úkonu. V mene tohto spojenia sa odvoláva na „analogiu“ medzi antikoncepciou a umelým homológnym oplodnením. „Antikoncepcia úmyselne oberá manželský úkon o jeho otvorenosť voči plodeniú a takým spôsobom vyvoláva dobrovoľné rozdelenie cieľov manželstva. Umelé homológne oplodnenie, vykonávajúc splodenie, ktoré nie je výsledkom špecifického úkonu v manželskom spojení, objektívne spôsobuje analogické oddelenie medzi dobrami a významami manželstva“²³.

Morálna neprípustnosť tohto typu oplodnenia je v tom, že človek vedome chce úkon splodenia oddelený od manželského úkonu.

2. Jednota medzi dobrami manželstva nachádza svoj podklad v jednote ľudského bytia, ktoré je „corpore et anima unus“²⁴. Učenie o osobe – duchovné telo a duša – umožňuje prehĺbenie učenia o dobrách manželstva v dvoch smeroch:

Nepoužívajú sa tradičné výrazy ako prvotný a druhotný cieľ manželstva, dielo osoby a dielo prírody, ale dobrá a ciele manželstva sa predstavujú ako „hodnoty“, ktoré majú úzky vzťah s osobou, ako aj dôstojnosťou a štedrosťou jej špecifických úkonov.

Učenie o ľudskej osobe a jej úkonoch sa predstavuje v logike lásky, ktorá sa prejavuje v termínoch štedrosti a darovania sa. V dôsledku toho je zachovanie vnútornej jednoty medzi dobrami manželstva (vytvorenie spoločenstva a plodenie) možné len v jednote osôb: „Manželský úkon, ktorým manželia vzájomne predstavujú jeden pre druhého ‘dar’ seba samého súčasne vyjadruje aj otvorenosť voči ‘daru’ života... Manželské spojenie musí nastať v rešpektovaní otvorenosti voči splodeniú a splodenie ľudskej ‘osoby’ musí byť ovocím a výrazom ‘manželskej’ lásky“²⁵.

3. Tá istá logika štedrého darovania sa a lásky otvára cestu k hlbšiemu pochopeniu dôstojnosti ľudského plodenia, ktoré vychádza z osoby dieťaťa: „Od svojho počatia ... musí byť dieťa považované a uznané ako rovnocenné v osobnej dôstojnosti s tými, ktorí mu dali život. Ľudská osoba musí byť prijatá v úkone zjednotenia a lásky jeho rodičov“, a tak bude spojená s ich spoločenstvom. „Splodenie dieťaťa teda musí byť ovocím vzájomného ‘darovania sa’, ktoré sa realizuje v manželskom úkone, v ktorom manželia spolupracujú na diele Stvoriteľa – Lásky“.

„Počiatok osoby“ musí byť výsledok darovania sa. Splodenie dieťaťa sa tu nepredstavuje ako jednoduché rozmnožovanie človeka, ale ako

---

²³ *Donum vitae* II, 4.

²⁴ GS 14, citované v *Donum vitae*, Úvod, 3.

²⁵ *Donum vitae* II, 4b.

spolustvoriteľský úkon, ktorý vzišiel z lásky dvoch osôb a ktorý je určený ku komunikácii medzi nimi.

Tento antropologický prístup k učeniu o dobrách manželstva pomáha rozlišovať v zjednotení manželov a v splodení dieťaťa, ktoré sa narodí, vlastné úkony pôvodnej ľudskej dôstojnosti osoby. Dobrá manželstva nemôžu byť od seba oddelené bez toho, aby sa neprotirečilo tejto logike plodenia a lásky, pretože len ona predstavuje človeka tak, ako ho Boh stvoril.

Takáto personalistická perspektíva nepridáva nič k tradičnej morálnej náuke, avšak tvorí základ pre lepšie pochopenie jej morálnych záväzkov a viac poukazuje na jej prínos. Pomáha pochopiť zjednotenie manželov a ľudské plodenie nie podľa modelu sexuality a rozmnožovania sa zvierat, ale podľa modelu tajomstva plodenia a lásky, kde je osoba počatá a kde sa praktizuje dar seba samého.

Použitá literatúra

- [1] RUSSO, G.: *Evangelium Vitae. Commento all'Enciclica sulla Bioetica*, Torino: ELLE DI CI, 1998.
- [2] CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE: „*Donum Vitae*“. *Istruzione e commenti*, Roma: Libreria editrice vaticana, 1995.
- [3] GATTI, G.: *Morale sociale e della vita fisica*, Torino: ELLE DI CI, 1998.
- [4] CICCONE, L.: *La vita umana*, Città di Castello: Ares: 1994.
- [5] CICCONE, L.: *Bioetica. Storia, principi, questioni*, Città di Castello: Ares: 2000.
- [6] SGRECIA, E.: *Manuale di bioetica*, Brescia: Vita e pensiero, 1996.
- [7] BRUGUÉS, J.L.: *Dizionario di morale cattolica*. Bologna: ESD, 1994.
- [8] ROTTER, H.: *Dôstojnosť ľudského života. Základní otázky lékařské etiky*, Praha: VYŠEHRAD, 1999.

P. ThLic. Stanislav Zontak, CM – špecializoval sa na Pápežskom inštitúte spirituality TERESIANUM v Ríme. Pracoval ako formátor, vyučoval Morálnu teológiu a Pastoraľnu psychológiu na Teologickom inštitúte Cyrilometodskej bohosloveckej fakulty UK v Spišskom Podhradí, kde poskytoval študentom duchovné poradenstvo. V súčasnosti je provinciálom Mistijnej Spoločnosti sv. Vincenta de Paul a pracuje ako pastoraľny psychológ.